

PhDr. Miloslav Macela
ředitel odboru rodiny a dávkových systémů

V Praze dne 21. října 2011

Informace Ministerstva práce a sociálních věcí ve věci možného rozporu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí /pověřená osoba k výkonu sociálně-právní ochrany dětí/ a zákona č 108/2006 Sb., o sociálních službách /poskytovatel sociální služby/ v některých oblastech.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) obdrželo řadu dotazů od osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí a poskytovatelů sociálních služeb, týkajících se pracovních postupů a vzájemných práv a povinností mezi pověřenými osobami a/nebo poskytovateli sociálních služeb, dítětem, rodiči, orgány sociálně-právní ochrany dětí a dalšími účastníky právních vztahů. Jde jednak o oblast pořádání případových konferencí a možnost účasti různých subjektů na těchto konferencích, dále o oblast ohlašovacích povinností ve smyslu § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), a o oblast sdělování údajů podle § 53 odst. 1 písm. e) téhož zákona, a obecně o oblast vzájemného vztahu právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí a sociálních služeb. Vedle toho se jedná též o problematiku, zda je i nadále možné postupovat v rámci sociálních služeb tak, že rodiči nebo osobě odpovědné za výchovu dítěte nebude umožněna účast na vyšetření dítěte a zda se mají rodičům zpřístupnit záznamy o vyšetření dětí na technických nosičích dat či nikoli, apod.

S ohledem na výše uvedené zpracoval odbor rodiny a dávkových systémů společně s odborem sociálních služeb a sociálního začleňování MPSV následující informaci:

1. Vzájemný vztah sociálně-právní ochrany dětí a sociálních služeb obecně

Je-li subjekt poskytovatelem sociálních služeb i osobou pověřenou k výkonu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „pověřená osoba“), pak z logiky věci poskytuje podle příslušných právních předpisů sociální služby i vykonává sociálně-právní ochranu dětí (dále jen „SPOD“). Sociálně-právní ochrana dětí není dnes pojímána jako součást sociálních služeb, byť obě činnosti mají společný historický původ, kdy jak SPOD, tak sociální služby (a mezi nimi též sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi) v dnešním slova smyslu tvořily „sociální péči“, poskytovanou rodinám s dětmi v režimu zákona o sociálním zabezpečení. Vzájemný vztah těchto činností není poté, kdy se každá z nich vydala svou vlastní cestou (SPOD se ze sociálního zabezpečení vydělila v roce 1999, sociální služby v roce 2006), legislativně dostatečně jasně vymezen. Lze tak konstatovat, že obě dnes odlišné činnosti se mají doplňovat s tím, že SPOD přitom disponuje i „tvrdšími“ nástroji, než kterými disponují na smlouvě a dobrovolnosti postavené sociální služby. Mezi takové opatření patří především oznamovací a sdělovací povinnosti osob pověřených výkonem SPOD, jakož i možnost uložení povinnosti rodičům využít pomoc odborného poradenského zařízení správním rozhodnutím dle § 12 ZSPOD, či založení některých skutkových podstat přestupků. Tyto nástroje, které již nejsou ze strany klienta/uživatele „dobrovolné“, ale „vnucené“, by pochopitelně měly mít své místo teprve tehdy, když se intervence sociálních služeb minula účinkem.

2. Povinnost pověřených osob sdělovat skutečnosti nasvědčující tomu, že se jedná o ohrožené děti.

Osoba pověřená výkonem SPOD, která je současně registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, nemá povinnost ohlašovat všechny uživatele svých služeb (děti nebo rodiny), neboť § 6 odst. 1 ZSPOD na samém závěru definici ohroženého dítěte specifikuje souhrnně tak, že výše uvedená ohrožení (v dikci zákona „skutečnosti“) „trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí“, přitom už samotná skutečnost, že rodiče vyhledají sociální službu, svědčí tomu, že se svou situací snaží řešit aktivně (např. zanedbávání rodičovské zodpovědnosti je tak velice diskutabilní).

Též komentář k uvedenému ustanovení (§ 10 odst. 4 ZSPOD) zdůrazňuje především prevenci týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte. Ve světle těchto zásad je tedy ohlašovací povinnost třeba vykládat. Otevřenost definice v § 6 odst. 1 ZSPOD je přitom zcela na místě, neboť každý případ je specifický a bude tak především záležet na profesionálním posouzení sociálního pracovníka, zda poznatky vyhodnotí již za natolik závažné, že dojde k závěru, že je nezbytné splnit oznamovací povinnost dle § 10 odst. 4 ve spojení s § 6 odst. 1 ZSPOD, případně dokonce oznamovací povinnosti ve smyslu trestního zákoníku. Je jasné, že tu může být obava jak z postihu za správní delikt v případě neoznámení, tak např. nařčení pro křivé obvinění ze strany uživatele služby. Ve spisové dokumentaci pověřené osoby by tak měly být zaznamenány úvahy a vyhodnocení, proč bylo postupováno tím či oním způsobem, nebo by měly být jiným způsobem dovoditelné. Pakliže by takový postup byl lege artis, i kdyby posléze vyšel najevo opak v důsledku skutečností, které pověřená osoba/poskytovatel sociálních služeb neznala a znát nemohla, mělo by být zavinění na její straně.

Podle § 88 písm. b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „ZSS“) je povinností poskytovatele informovat zájemce o sociální službu o všech povinnostech plynoucích ze smlouvy, o způsobech poskytování služby a o úhradách. Tzn., že vyhledá-li rodina sociální službu, mělo by jí být při vstupu oznámeno, jaké hranice služba má a v jakých případech může být anonymita a důvěrnost informací porušena vzhledem k současnému výkonu SPOD nebo vzhledem k obecné oznamovací povinnosti podle trestního zákoníku. Konkrétní osoba se tak může svobodně rozhodnout, zda za těchto podmínek uzavře smluvní vztah a jaké informace bude v průběhu poskytování služby sdělovat.

3. Povinnost sdělovat orgánu SPOD údaje potřebné pro poskytnutí SPOD.

Řešená problematika vychází z nejasností praxe, kdy v § 53 e) ZSPOD je zakotvena povinnost pověřených osob sdělovat na výzvu orgánu SPOD potřebné údaje, nebrání-li tomu zvláštní předpis. Přitom adresátům této právní normy není vždy jasné, zda tímto zvláštním předpisem je i ZSS, § 100, nebo jde pouze o zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, uvedený v poznámce pod čarou

50) k ZSPOD. Tedy zda je pověřená osoba/poskytovatel služeb na základě příslušného ustanovení ZSPOD zbavena mlčenlivosti, nebo nikoli a zda je oprávněna bez souhlasu klienta/uživatele poskytovat orgánu SPOD i takové informace, které se netýkají podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj.

Ust. § 53 odst. 1 ZSPOD je třeba vykládat ve spojení s ust. § 10 odst. 4 SZPOD (a tedy i § 6 odst. 1 ZSPOD). Tzn., tam, kde je vzhledem k okolnostem daného případu dána oznamovací povinnost, je nutno výkladem dovodit i povinnost subjektů uvedených v § 53 odst. 1 ZSPOD sdělovat bezplatně údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany. Jde-li o podezření z týrání, zneužívání nebo zanedbávání péče, platí taková povinnost bezvýjimečně a povinný subjekt je mlčenlivosti zbaven přímo samým ustanovením § 53 odst. 1 ZSPOD.

Poskytovatel sociálních služeb podle § 100 odst. 3 ZSS sděluje informace bez písemného souhlasu osoby, pouze pokud toto vyplývá z ustanovení jiných předpisů např. trestněprávních. Informace, které se netýkají syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen „sy. CAN“), by poskytovatel sociálních služeb orgánu SPOD tedy sdělovat neměl. V praxi samozřejmě mohou nastat problémy s výkladem (orgán SPOD, požadující sdělení informací bude názoru, že zde jde o sy. CAN, poskytovatel služby nikoli). Poskytovatel služby, v případě, že je zároveň osobou pověřenou výkonem SPOD, může v této souvislosti požádat orgán SPOD o poskytnutí údajů potřebných pro zajištění jeho činnosti (což je i sdělení požadovaných údajů orgánu SPOD), na základě § 51 odst. 4 písm. c) ZSPOD.

4. Možnost pořádat případovou konferenci pověřenou osobou a vzájemná práva a povinnosti účastníků takové konference.

Nástroj multidisciplinární případové konference je univerzálním nástrojem sociální práce. Přesto metodické doporučení MPSV č. 2/2010 předpokládá jednak, že případové konference ve smyslu citovaného metodického doporučení se účastní vždy orgán SPOD, přičemž ten jí též svolává, pokud by nebyla svolána z iniciativy

komise SPOD. Tato konstrukce souvisí s klíčovou rolí orgánu SPOD v procesu poskytování SPOD. Lze též upozornit, že do budoucna by měla být technika případové konference jako nástroj sociální práce orgánu SPOD zakotvena v ZSPOD, vč. případů jejího obligatorního konání (kdy bude orgán SPOD povinen ji konat).

Současně však není možné ani nutné tuto metodu vyhrazovat pouze orgánu SPOD, právě vzhledem k tomu, že se jedná o univerzální nástroj sociální práce. Pokud by tento nástroj byl využit v sociální práci poskytovatele sociálních služeb a/nebo pověřené osoby, nejsou však povinnosti účasti třetích osob ani jejich další práva a povinnosti dostatečně zákonem pokryty. Jedná-li se o výkon SPOD, pak i zde platí povinnost mlčenlivosti uložená pracovníkům pověřené osoby § 57 odst. 2 ZSPOD, přitom toto ustanovení předpokládá rozšíření této povinnosti též na třetí osoby, které se utajované informace dozví při spolupráci s orgány SPOD a zařízeními SPOD (tzn. současně, že v rámci této spolupráce jim mohou orgány SPOD nebo zařízení SPOD informace poskytnout); spolupráce třetích osob s pověřenými osobami obecně (tj. nikoli s orgány SPOD nebo se zařízeními SPOD) zde uvedena není, tzn. na základě tohoto ustanovení ani není pověřená osoba v tuto chvíli oprávněna těmto třetím osobám jakékoli údaje sdělovat. K tomu by musela mít výslovný souhlas subjektu údajů (tedy zde zpravidla rodiče), který musí zahrnovat jak okruh sdělovaných údajů, tak účel jejich sdělení. Rozhodně by se tedy dle našeho názoru měli mít možnost rodiče a osoby v jejich postavení, příp. i dítě samotné, případové konference účastnit, přičemž za současného legislativního stavu by měli být ještě před zahájením konference srozumitelně poučeni o rozsahu a typu údajů, které budou na konferenci probírány (a to nejen ze strany organizátora – pověřené osoby, ale ze strany všech účastníků, kteří zde nějaké osobní údaje o rodičích či dítěti budou sdělovat, a rodič, příp. dítě by s tímto měl prokazatelně souhlasit, buď na samostatné listině, nebo svým podpisem na protokolu o průběhu případové konference). To platí i pro všechny účastníky případové konference v uvedeném smyslu, nejen pro pověřené osoby či poskytovatele sociálních služeb.

5. Vyšetření a diagnostika dítěte zejména s ohledem na syndrom CAN a sdělování získaných informací rodičům dítěte.

Zařízení, které poskytuje sociální služby zaměřené např. na detekci, diagnostiku, terapii a prevenci sy. CAN, tyto poskytuje v rámci registrace sociální služby ve smyslu ZSS, nejde tedy o služby zdravotnické či služby klinických psychologů poskytované v režimu zákona o péči o zdraví lidu, ani o služby poskytované v rámci školských předpisů, což vedle registrace vyplývá zpravidla též z dokumentů příslušného poskytovatele jako jsou např. dokumenty typu „Veřejný závazek“, a to v případě služby krizová pomoc, tak i sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi apod. Problematiku sdělování informací je tak nezbytné posoudit s ohledem na předpisy upravující sociální služby a nikoli např. podle předpisů zdravotnických (tzn. v případě dokumentace podle § 67b a následující zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu; v případě provádění vyšetření např. dle Metodického pokynu Ministerstva zdravotnictví pro postup lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím č. ZD12/2008 nebo podle Metodického opatření Ministerstva zdravotnictví pro postup lékařů primární péče při podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte /sy. CAN/ č. ZD07/2008/).

Podle § 2 odst. 2 ZSS je nutné vycházet ze základní zásady, že rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat mj. lidskou důstojnost osob, musí být poskytována v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

V případech, kdy může docházet ke střetu zájmů dětí a rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu je nutné si poskytování služby ošetřit v rámci vnitřních pravidel organizace a postupovat podle § 91 odst. 1 ZSS, kdy smlouva o poskytnutí sociální služby podle § 54, 56, 60, 60a, 65 a 70 ZSS, musí být uzavřena v písemné formě, pokud alespoň jedna smluvní strana při jednání o uzavření smlouvy tuto formu navrhne. Ve smlouvě je nutné ošetřit ujednání o dodržování vnitřních pravidel stanovených poskytovatelem pro poskytování sociálních služeb,

kde si poskytovatel vymezí postupy ve zmiňovaných střetech (např. domácí násilí, dlouhodobé spory mezi rodiči, Münchhausenův syndrom, popř. se jedná o děti, kde je zaznamenáno systémové násilí, sexuální zneužívání apod.).

S ohledem na výše uvedené zastáváme stanovisko, že nepřítomnost rodiče či osoby odpovědné za výchovu dítěte při vyšetření dětí, že po vyšetření dítěte nebudou rodičům či osobám odpovědným za výchovu předány záznamy na technických nosičích dat apod., je možné vyřešit úpravou vnitřních pravidel v rámci organizace. V případě, že rodič toto odmítne, je nucen případně vyhledat jinou sociální službu, jiné zařízení a sociálně-právní ochranu dítěte je povinen garantovat příslušný orgán SPOD.

V případě, že smlouvu o poskytnutí sociální služby dítěti uzavírá jménem dítěte jen některý ze zákonných zástupců (jeden z rodičů dítěte), jak tomu pravidelně je, pak na podmínky vnitřních pravidel organizace přistupuje tento rodič (zákonný zástupce). Pakliže by se druhý rodič domáhal něčeho, co je v rozporu se smluvními podmínkami resp. s vnitřními pravidly organizace, zejména zpřístupnění dokumentace, nezbylo by mu než předložit věc ke konečnému rozhodnutí soudu podle § 49 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině („Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti, rozhodne soud“). Jsme přitom názoru, že k platnému uzavření smlouvy není však třeba souhlasu obou rodičů, neboť popisované služby resp. jejich poskytnutí dítěti není „podstatnou věcí“. Za tu se tradičně považuje volba školy či povolání, změna jména, správa jmění či závažnější zdravotnický operační zásah. Poskytovatel služby by tudíž neměl vyhovět žádosti druhého rodiče, který se domáhá přítomnosti při vyšetření dítěte nebo zpřístupnění dokumentace s argumentem, že on osobně smlouvu o poskytnutí služby neuzavíral a se stanovenými pravidly pro poskytování služby nesouhlasil. Je-li smlouva platně uzavřena jedním z rodičů, je třeba ji dodržovat i ve vztahu ke třetím osobám, včetně druhého rodiče dítěte, kterému zůstává možnost obrátit se v této věci na soud s návrhem na rozhodnutí sporu mezi rodiči (viz výše).

V případě, že se o pomoc obrátí dítě samo, je třeba dále přihlídnout k § 8 odst. 1 ZSPOD, zakládajícímu právo dítěte žádat o pomoc i bez vědomí rodičů, a současně

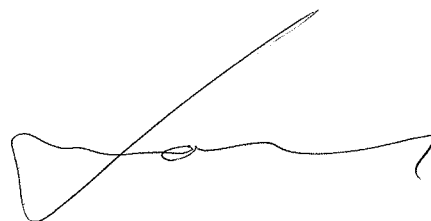
platí úprava § 9 občanského zákoníku, podle které mají nezletilci způsobilost k úkonům, odpovídajícím jejich věku a rozumové a volní vyspělosti. Je-li tedy dítě schopno uzavřít smlouvu o sociální službě, pak to platí i o smluvních podmínkách, daných vnitřními pravidly poskytovatele. O těchto skutečnostech a obsahu těchto podmínek musí být dítě srozumitelně poučeno a musí pochopit jejich dosah. Společnou vůli smluvních stran, tj. zařízení a dítěte, by měli zákonní zástupci respektovat.

V případě, že je využití popisované sociální služby uloženo rodičům jako povinnost ve smyslu § 12 ZSPOD, je jim tak fakticky uloženo uzavřít smlouvu o poskytnutí sociální služby. Pokud v rámci této své povinnosti nebudou rodiče ochotni přistoupit na smluvní podmínky dané vnitřními pravidly organizace, k uzavření smlouvy nedojde s případnými důsledky, vyplývajícími pro povinné rodiče z ust. § 59a odst. 1 písm. a) ZSPOD, tzn., že se takovým nekonáním rodiče mohou dopustit přestupku. Pokud by zde byly počáteční ospravedlnitelné důvody, proč povinní rodiče odmítají pomoc právě jednoho konkrétního zařízení (např. podjatost zaměstnanců zařízení apod.), měla by taková situace být řešena již ve správním řízení o uložení povinnosti podle § 12 citovaného zákona, nebo v řízení odvolacím, nebo pokud by taková skutečnost nastala až následně a došlo k zahájení přestupkového řízení, je možné takovou skutečnost posoudit i v rámci těchto řízení.

Je nutno současně upozornit, že v oblasti sociálních služeb neplatí analogicky úprava zdravotnická, jak již je výše uvedeno. Ve zdravotnictví v souladu s ust. § 67bb odst. 3 zákona 20/1966 Sb. platí, že pokud jsou ve zdravotnické dokumentaci o nezletilém pacientovi zaznamenány takové údaje o jeho zákonném zástupci, které zdravotnickému pracovníkovi nezletilý pacient sdělil, z nichž lze zároveň vyvodit podezření na zneužívání nebo týrání nezletilého pacienta, může zdravotnický pracovník omezit zpřístupnění zdravotnické dokumentace zákonným zástupcům. Stejný postup lze aplikovat v případě, že o to nezletilý pacient sám požádá. V oblasti poskytování sociálních služeb musí však za neexistence obdobné právní úpravy být podobný režim předem dohodnut v rámci smlouvy.

Základním důvodem pro nezpřístupnění dokumentace rodiči či jinému zákonnému zástupci ve smyslu shora uvedených zásad může být skutečnost, že v případě zpřístupnění by mohlo dojít k opakování nebo dokonce zintenzivnění týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte, jako určité formě odvety za sdělení informace dítětem nebo jako formě manipulace dítětem. Právo zákonných zástupců na informace o dítěti by tak zde bylo ve zjevné kolizi se zásadou zájmu dítěte, která dle Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené pod č. 104/1991 Sb. (viz čl. 3 odst. 1 této úmluvy) musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dítěte. Doporučená úprava vnitřních pravidel organizace a smlouvy o poskytnutí služby je tedy v souladu s uvedenou zásadou.

Na vědomí:

vedoucím odborů sociálních věcí krajských úřadů a řediteli Magistrátu hl. města Prahy